

**СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПРОМЕНИ
В ЖИВОТА НА ЦИГАНСКОТО
НАСЕЛЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ (1944–1989)**

Пламена Стоянова

*Институт за етнология и фолклористика
с Етнографски музей при БАН
flame1228@gmail.com*

***Резюме.** Статията разглежда промените, настъпили в живота на циганското население през периода 1944–1989 година. Подробно са анализирани и дискутирани настъпилите промени по отношение на няколко аспекта от техния живот: образованието, работата и битовото им устройване. Критично са оценени и анализирани резултатите и последиците от провежданите политики по време на четиридесет и пет годишния период.*

Ключови думи: роми, цигани, НРБ, образование, работа, битово устройство

Периодът 1944–1989 г. е време на големи промени във всяка една сфера от обществения, политически и културен живот на България. Краят на Втората световна война за българската държава започва с навлизането на съветски войски в страната (8–9 септември 1944 г.) и идването на власт на отечественофронтовската коалиция доминирана от Българската работническа партия – БРП(к). През 1946 г. е премахнат монархическият институт, а в следващите 40 години, под управлението на БКП е национализирано селското стопанство, индустрията и на практика е унищожено частното предприемачество. Този така наречен социалистически период променя ежедневието на всички граждани в страната, независимо от техния етнически произход. Българи, турци, цигани¹, арменци, евреи и др. са принудени да организират живота си в съгласие с новите политически реалности.

---

¹ Цигани или български граждани от цигански произход са названията, които се употребяват през социалистическия период и от българското общество, и в официалните документи. Това е и начинът, по който циганите през изследвания период се самоназовават. Ето защо в настоящата статия, която разглежда циганския проблем точно в този времеви отрязък (1944–1989 г.), използваното название ще бъде „цигани“, а не наложеното в последните години като политически коректно роми.

За циганите годините на социализма са време, в което властта за първи път не просто проявява интерес към тях, но и полага не малко усилия да измени традиционния им бит, поминък и обичаи. Този подход се налага поради факта, че голяма част от разнообразните цигански групи в страната са твърде далеч като начин на живот от преобладаващото българско население. В политическа система като социалистическата, стремяща се към „равенство“ между всички граждани на НРБ, тази очевидна реалност е неприемлива. Така властта се намесва по един или друг начин във всяка една сфера от живота на циганите, старейки се да ги доближи максимално до българския етнос. Трите най-важни цели, към които управляващите на първо време насочват своето внимание са образование, работна заетост и благоустрояване на циганските квартали и махали. Това са и основните моменти от живота на малцинството в периода (1944–1989), които ще бъдат разгледани в настоящата статия.

Измененията в живота на циганското малцинство в България започват почти веднага след политическите промени на 9 септември 1944 г. В този начален етап те са свързани предимно с фигурата на наложилия се като цигански лидер Шакир Пашов.

Той е дългогодишен член на БКП и като такъв през октомври 1946 г. е избран за депутат във Великото народно събрание от листите на Отечествения фронт (Марушиакова, Попов, 2007: 129). Така в българския парламент за първи път влиза депутат от цигански произход, който за кратко време добива огромна известност сред всички цигани в България, независимо от различията им по отношение на религия, език и поминък. Благодарение на провежданата от новата власт политика на поощряване самоопределението на малцинствата, на 6 март 1945 г. е създадена циганска организация ЕКИПЕ (ЕДИНСТВО) (Марушиакова, Попов, 2007: 128), започва излизането на нейният печатен орган „Романо еси“ („Цигански глас“)², а през 1948 г. отваря врати Цигански държавен театър – Рома³. Всички те имат строго непрофесионален характер и съществуват за кратко. В началото на 50 –те години идеята за равнопоставеност на циганското малцинство бързо се видоизменя в намерението на властите циганите да се приобщат към живота на българското общество. Тяхната еманципация е отречена, Шакир Пашов е заточен в Белене и това слага край на неговата политическа и обществена кариера.

Част от идеите, за които той ратува обаче, продължават да присъстват в политиката на държавата по отношение на малцинството. Една от тях е образованието на циганските деца.

ОБРАЗОВАНИЕ

През 1947 г. в София, в квартал Факултета отваря врати първото „циганско“ училище. За целта са отделени държавни средства в размер на 3 156 000 лв (Бюксеншютц, Цит съч.: 48.). Към новопостроеното училище в началото няма голям интерес. През 1948 г. там се учат едва 40 ученици. Три

---

² ЦДА, ф. 1Б, оп. 8, а.е. 596, л. 53.

³ ЦДА, ф. 1Б, оп.8, а.е. 596, л. 61.